

Exempel på omkopplare. De var gröna för flygvapnet, blå för marinen och vita eller svarta för armén.

EN ENKEL OMKOPPLARE FANNS "ÖVERALLT"!

Försvarets behov av telekommunikationer ökade avsevärt under och efter andra världskriget främst beroende på utbyggnad av landsomfattande nät för luftbevakning och stridsledning.

Televerket var under många år den helt dominerande leverantören av det erforderliga sambandet genom att försvaret förhyrde fasta förbindelser mellan ett stort antal objekt. En metod för att hantera dessa fasta förbindelser för uppkoppling vid övningar, kris eller krig utvecklades i samverkan mellan Televerket, Fst och KFF.

Principen var att förbindelsen planerades och förbereddes i televerkets transmissionsnät från punkt till punkt för uppkoppling på telever-

kets stationer med hjälp av manuell omkopplare. Manövreringen av dessa omkopplare reglerades i speciella uppkopplingsplaner. För dessa förberedda förbindelser användes trafikledningar eller reserver i televerkets transmissionsnät. Detta var början till ett funktionellt/tekniskt samarbete mellan Televerket och försvaret, för att med hjälp av televerkets transmissionsnät anordna förbindelser till ett fungerande försvarsnät.

De förberedda förbindelserna för försvarslinjerna på "tråd", användes senare även för flygvapnet i Stril 50 och Stril 60 samt inom det operativa ledningssystemet.

Dessa arrangemang med förberedda fasta förbindelser växte snabbt

i omfattning. De kom senare att under 60-talet omfatta över 10 000 förbindelser!

En klar nackdel med denna princip var den minskande trafikkapaciteten i televerkets trafiknät, vilket ökade risken för spärr för övrig totalförsvarsviktig trafik. En tumregel infördes som angav att högst 20 % av trafik i televerkets nät fick användas. Vid större behov fick försvaret avstå, omplanera eller investera i nya linjeanslutningar.

(text från Försvarets Historiska Telesamlingar, FHT)

VILL DU SE DIN BILD PÅ OMSLAGET?

Här kanske andra läsare kan få se din bild, eller bilder!

REGLER FINNS PÅ SIDAN 6

Nu har du chansen att få se någon, eller några av dina bilder på omslaget till kommande utgåvor av tidningen FORT & BUNKER. Skicka in din bild, eller bilder, till oss för bedömning. Vi söker bilder till 2021 års utgåvor, både fram och baksida, alltså totalt 8 bilder.

Läs villkoren och de tekniska specifikationerna. Naturligtvis går du inte lottlös! Fotografen till den, eller de bilder som publiceras i varje nummer får ett abonnemang på tidningen under två år(!) VÄRDE 660 KRONOR! Dessutom får du glädjen och äran att se din bild på tidningens

framsida. Naturligtvis publicerar vi också fotografens namn i anslutning till bilden.

Så vad väntar du på? Bilden/bilderna behöver inte vara nytagna, men det måste vara DU som har tagit bilden/bilderna.

DIN BILD?

REGLER OCH TEKNIK!

För att kunna delta i tävlingen måste du följa dessa regler:

1. Bilden måste vara digital och hålla formatet 230 x 310 mm och ha en upplösning på 300 dpi.
2. Det måste vara en färgbild.
3. Bilden skall ha anknytning till tidningens område. Bilden får ej visa aktiva anläggningar eller skyddsobjekt.
4. Finns det personer med på bilden så måste dessa ha gett sitt tillstånd till publiceringen.
5. Genom att skicka in bilden/bilderna tillåter du FORT & BUNKER att använda din bild/bilder.
7. Bildmaterial kan skickas på en USB-sticka till tidningens adress eller överföras via något digitalt media, t ex Wettransfer.
6. Är det något du undrar över så hör av dig till oss på info@bunker.nu

OBS! Skicka inte bildmaterial via mail! Du kan dock skicka lågupplösta "provbilder" om du är osäker på dina bilder.

En bild som skickades till en tidigare bildtävling i FORT & BUNKER. Bilden visar värn 728 i Hittarp.

Geheimprojekte der Luftwaffe sowie Bauten und Bunker 1935-1945, Motorbuch Verlag.

Saker som flyger på vingar i luften tillhör inte mina stora intressen. Däremot är jag väldigt intresserad av anläggningar på marken, vare sig de har med flyg eller något militärhistoriskt att göra.

När jag hörde talas om boken "*Geheimprojekte der Luftwaffe sowie Bauten und Bunker 1935-1945*" (Luftwaffes hemliga projekt samt byggnader och bunkrar 1935-1945) var jag bara tvungen att beställa direkt från en av författarna.

Det som intresserar mig mest i boken är att den har lite av "Spår av ett försvar" över sig. Utöver alla fakta om olika flygplans- och raketprojekt är de olika projektens byggnader och anläggningar och inkluderade. Här finns aktuella bilder, såväl som dåtida, från de olika platserna runt i Europa där tyskarna utvecklade och tillverkade flygplan som ME 262, Arado AR 234 och Heinkel HE 162. Alltså flygplan med jetdrift.

Men här finns även V-1 och andra mindre kända raketer tillsammans med den något märkliga högttryckskanonen.

För min egen del är det platserna och vad som finns kvar som är det intressanta. Den tråkiga sidan av dessa platser är att mycket av byggnationerna av anläggningar och tillverkningen av flygplan skedde med koncentrationslägerfångar. På flera av platserna finns därför också minnesmärken över de många som dog i dessa anläggningar.

För den som är intresserad av att besöka dessa platser, en del övergivna, en del fortfarande i bruk, är boken en bra informationskälla och vägvisare. Många av platserna är angivna med både gatuadress och GPS-position. För vissa platser anges också internet-adresser till de eventuella museer och utställningar som berör platsen.

Ett av bokens kapitel behandlar de allierades bombanfall mot de tyska flygindustrierna och V-vapnen.

Boken berättar om över 100 platser med anknytning till "flygande" vapen såsom flygplan och raketer. I anslutning till de flesta platserna berättas även vad som finns idag, och om platsen är tillgänglig. Geografiskt spänner boken över i stort sett hela Europa, eller rättare alla de länder och områden som ockuperats av Tyskland under andra världskriget.

Raketförsöksplatsen i Leba, Polen. Bilden visar en mark-till-lufteraket Rheintochter. Bild 2008.

Det sovjetiska flygfältet i Finowfurt med den tyska skyddshangaren och två något skamfilade flygplan. Bild från 2010.

MILITÄRA BESÖKSMÅL OCH UTSTÄLLNINGAR

I förra numret av FORT & BUNKER presenterade vi landets militärhistoriska museer. Men det finns ju mer än museer att titta på. Skansar, lokala utställningar, anläggningar som kan besökas och så vidare. Här är en sammanställning på vad vi har kunnat finna.

Tänk dock på att tillgänglighet och öppettider påverkas av den pågående pandemin - kolla deras hemsidor FÖRST!

Några saknar hemsida. Vi har också lagt till några museer vi missade på förra listan.

Abisko Gränsförsvarsmuseum
www.smha.se/museer/gransforsvars-museum-abisko

Batteri Arholma
<https://arholmanord.se/batteri>

Batteri Landsort
www.batterilandsort.se

Batteri Dyrön "Lilla Malta"
Beredskapsmuseum, Järnskog
www.turistivarmland.se/merinfo_enskild.asp?id=7¬isid=145

Bofors Industrimuseum
<http://nobelkarlskoga.se/utställningar/bofors-industrimuseum/>

Bohusläns försvarsmuseum
www.bohuslans-forsvarsmuseum.se/

Dalregementets museer
www.dalregementetsmuseer.se/

Fiskerimuseet, Hönö
www.fiskemuseet.se/

Fulunäs
www.visitdalarna.se/fulunassoldaten

Furuviksfortet
www.furuvik.se/parken

Grimeton
<https://grimeton.org/>

Hemsö fästning
www.hemsofastning.se

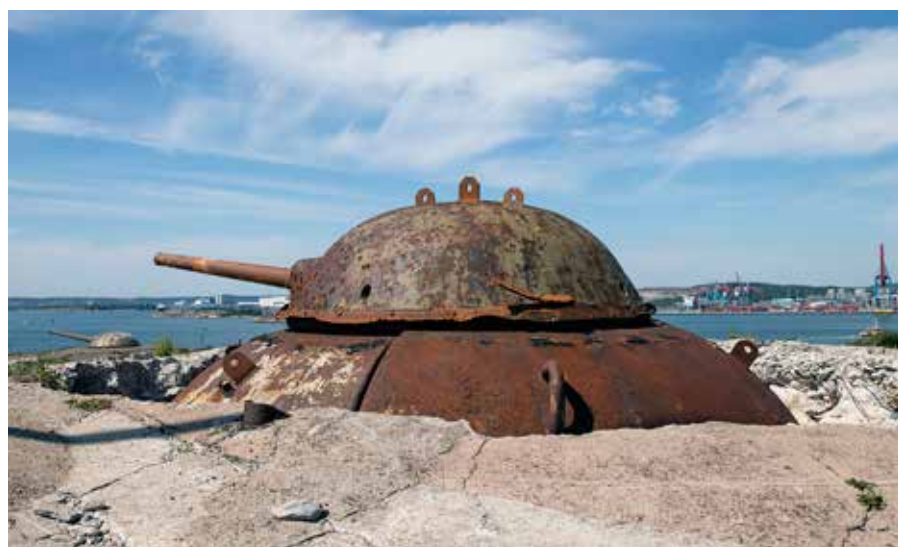
Karlsborgs fästningsmuseum
www.fastningsmuseet.se

Krigsflygfält Brattforsheden
<https://krigsflygfalt16.se>

Lärbro Krigssjukhusmuseum
www.hembygd.se/larbro/page/20448

Morups Samtidsmuseum
www.forcedlandingcollection.se/museum.html

Norsk Veteranmuseum, Furudal

Oskar II fort i Göteborg. Bilden visar ett pågående arbete med att återinstallera de fyra pansartornen med 57 mm kanoner. Oskar II fort ett helt "bevarat" fort från 1900-talets början. Beväpningen; två 24 cm kanoner, två 15 cm kanoner och fyra 57 mm kanoner, ger ett väl beväpnat fort. I berget finns förläggningar, kök och en mängd andra bevarade utrymmen. Hela fortet är insprängt i Västerberget och skyddas av en djup stormningsgrav.

<http://norskveteranmuseum.se/>

Oscar II fort, Göteborg
www.o2fort.se

Rots skans

Siaröfortet

Siknäsfortet

<https://siknasfortet.se>

Skansen Alanäs

www.skansenalanas.se

Skansen Klintaberg

<https://www.klintaberg.se/>

Skans 113, Borgvik

www.visitvarmland.se/sv/gora/skans-113-borgvik-33247

Skans 118, Sjöänd

www.fort118.se

Skans 153, Hultet

www.uppleveda.se/hultet

Skans 164, Torsby
historicalsites.se/places/torsby-skans-164

Skans 179, Höljes

<http://turid.visitvarmland.se/sv/node/28909>

Skans 453, Håverud

www.kanalmuseet.se/skans-453

Skans 460 A, Parsetjärn

<https://militarhistoria.ifokus.se/discussion/1025216/skans-460a-parsetjarn>

Skans 488, Kråkviken

<https://jaa.nu/langs-banan-strids-vagnshindret>

Skans 557, Abiskojaure

Skans 633, Mörsil

www.321an.se/are/morsil/2015/historiska-platser-skansarna-i-morsil

Vaxholms Fästningsmuseum

www.vaxholmsfastning.se

Ubåten U 3, Malmö

Ätransfors, luftvärnstorn

<https://www.hembygd.se/askome/page/23200>

Fästningsmuseet i Karlsborg. Ett innehållsrikt museum i en fantastisk militärhistorisk miljö.

Här tips på böcker som ger dig fler utflyktstips:

Gyllenhaal, Lars: **200 svenska sevärdheter från andra världskriget** (förlag Lind & Co)

Högberg, Leif, Ohlsson, Jan-Erik:

Militär Utflykt!

Fortsättningen!

Hemliga Utflykter!

(förlag FORT & BUNKER)

I den kommande boken **TAGG-TRÅDSKUST** kan man läsa om 57 mm pansarvärnskanon m/43, den enda som tydligen grupperades i Skånelinjen, dock inte förrän under en övning på 1960-talet.

"139. kspkompaniet

Kompaniet bestod av 5 officerare, 5 underofficerare, 19 furirer samt 94 soldater. För transporter fanns tre hästar, en skåpbil och en motorcykel. I sin gruppering förstärktes kompaniet med enheter ur 127. värnkomp. Bl a tre 7,5 cm strvkangrp (i kustvärn med stridsvagnstorn).

Kompaniets totala vapenuppsättning var: 22 gevär m/96, två karbiner, 141 kulsprutepistol m/45, tre pistol m/40, tre (enligt vissa uppgifter fyra) stridsvagnskanoner 7,5 cm (i värn), 16 kulsprutor m/36 samt en(!) 57 mm pansarvärnskanon m/43.

Uppgifterna för kompaniet, som dessutom förstärktes med 3. vplut ur 127. värnkomp., var försvar av: "a) mlinje kusten Stenshuvud - Gladsaxhallar/ namnet/ (värn nr 807-48) med fiskehamnarna Vik och Baskemölla.

b) 107. rto Tjörnedala, Baskemölla".

Som framgår ingår de gamla kustvärnen ur Skånelinjen i försvarsplanerna. Flera värn har dessutom fått en "förstärkning" i form av ett påbyggt stridsvagnstorn med 7,5 cm kanon. Det är dock svårt att avgöra hur många värn det egentligen rör sig om. Ombyggnaden av dessa värn började under tidigt 1960-tal, och enligt stridsplanerna ingår det tre (7,5 cm) strvkangrpp.

Värnen som ingick i kompaniets område var 807, 806, 805, 804, 803, 801, 52, 50, 49 b, 49 a och 48. Varav värnen 48, 50 och 52 var ombyggda värn med stridsvagnstorn. Kompaniets 57 mm pansarvärnskanon skulle användas i det gamla pv-värnet 807, precis vid foten av Stenshuvud. Kompanichefens uppehållsplats (upl) var vid värn 50, strax intill det idylliska samhället Vik. Stabsplatsen skulle upprättas i Framnäs, ca 5 km norr om värn 50, och ungefär 1 km från stranden".

8 cm granat till GrK. (foto: Jonas Brane)

Pansarvärnskanon m/43. Här uppställd för en uppvisning vid Beredskapsmuseet i Djuramossa.

Vapenvård under en övning 1963 där bland annat ett pv-värn utrustades med just en pv-kanon m/43. Ett pv-värn på den östra sidan av Skåne finns omnämnt i samband med denna modell av pv-kanon. (foto: okänd)

EN PANSARVÄRNSKANON I SKÅNELINJEN!

57 mm pvkan m/43. Pansarvärnskanon med kaliber 37 mm var förebilden till denna. Den lätta 37 mm kanonens verkan blev redan under andra världskrigets inledning begränsad mot stridsvagnar eftersom vagnarnas pansarskydd blev både bättre och kraftigare. Det blev nödvändigt med ett starkare motmedel för att kunna bekämpa dessa.

57 mm-kanonen kan sägas vara en rent uppförstorad 37 mm kanon. Den blev dock svår att dra för hand i terrängen på grund av sin vikt om 915 kilo. I utrustningssatsen ingick två värnskruvar med hylsa för användning i värnen.

215 pjäser levererades mellan 1944 - 1947. Pjäsen utgick ur den militära

organisationen under 1980-talet.

Kanonerna kom bland annat till användning på Gotland där 15 pjäser av detta slag räknades in i arsenalen för "kustförsvarspjäser".

57 mm pv-kanon m/43 kom också att ingå i Infanteribrigad 49 där den var avdelad till pansarskyddskompanierna.

Under 1960-talet börjar kanonen ersättas, i vissa fall kompletteras, av 9 cm pansarvärnspjäser. Pansarskyddskompanierna blev nu "uppgraderade" till pansarvärnskompani med 9 cm pansarvärnspjäs, kallad Huggpipan, monterad på fordon.

SKYDDSOBJEKT!

När jag började skriva på denna artikel i december 2020, fanns det två aktuella fall när det gällde kartläggning av militära anläggningar. Dels en man från Göteborg som dömdes till ett års fängelse för att under flera år ha kartlagt militära skyddsobjekt runtom i Sverige.

Detta var i januari 2020. Totalt pågick då utredningar mot ett tiotal personer som misstänks ha samlat in uppgifter på liknande sätt.

I november skärptes straffet för en skånsk man i 50-årsåldern som åkt omkring och tagit bilder av militära anläggningar, master och skydds-

objekt. Helsingborgs tingsrätt dömde honom först till åtta månaders fängelse. Nu höjer hovrätten straffet till ett års fängelse.

Den dömda mannen, som är bosatt i norra delen av Skåne, har under lång tid samlat på och kartlagt hemliga militära anläggningar och skyddsobjekt i Sverige.

Han åtalades i vintras (2019) för innehav av material om ett antal hemliga militära anläggningar över hela Sverige. Uppgifter pekade på att han även besökt skyddsobjekten.

Domen på åtta månaders fängelse för grov obehörig befattnings med hemliga uppgifter kom i början av maj – och överklagades av mannen.

Tingsrätten anser att mannen har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet och dömdes. Hovrätten över Skåne och Blekinge ändrade domen och skärpte straffet till ett års fängelse. Maxstraffet är fyra år. I sin dom skriver hovrätten att den skånske mannen inte brytt sig om den risk hans insamling av uppgif-

ter har utgjort.

"Hovrätten gör bedömningen att även om (han) hade haft insikt i att det skulle medföra betydande men för Sveriges säkerhet om främmande makt fick tillgång till materialet hade det inte avhållit honom från att befatta sig med detta."

Nu rapporteras om ytterliggare fall av liknande karaktär. Stora mängder information om svenska militära anläggningar ska ha delats i ett hemligt forum på nätet. Nu utreds två män misstänkta för att ha haft centrala roller i spridningen.

UR BEREDSKAPSMUSEETS GÖMMOR

Riktigt hur mycket föremål det finns i, och på Beredskapsmuseet i Djuramossa, utanför Helsingborg, är det nog ingen som har riktigt grepp om. Museichefen Johan André, som tillsammans med sin fru Marie, startade museet 1997, har efter mer än 20 års verksamhet byggt upp ett mycket unikt militärhistoriskt museum.

Genom åren har museet samlat på sig en stor mängd föremål med anknytning till beredskapstiden och kustartilleriet. Stora föremål, små föremål. Vapen, stridsvagnar, kanoner, uniformer, märken och tusentals "prylar" som väcker både intresse och förundran. Men, men... det är många föremål som tyvärr inte syns i utställningarna. En del på grund av platsbrist, en på grund av svårigheter att visa upp föremålen på rätt sätt.

FORT & BUNKER tänkte låta Beredskapsmuseets chef plocka fram en

Museichefen Johan André.

del ur "gömmorna" och berätta om föremålets bakgrund och historia. Men det är inte bara de gömda föremålen som skall komma till tals. Johan har också lovat att tipsa om lite detaljer som man kan se i museets utställningar, men kanske missar. Nu har du chansen till att

lära dig lite mer om allt det som finns att se på det stora museiområdet. För i museets rymliga lokaler finns många spännande saker som man kanske inte riktigt uppmärksammar.

Redan när du står vid kassan har du några iögonfallande röda granater. Många tänker inte på att de står där. Det är 30,5 cm haubitsgranater från de tunga batterierna i Blekinge. Tittar du lite extra noga på golvet under trappan ser du också en stor samling granater av olika slag. Jag tror att museichefen kommer att berätta mer om dessa.

Bakom de flesta av föremålen på Beredskapsmuseet finns en historia. Ibland väldigt enkel, man har bara hämtat föremålet. Men ibland ligger det mycket detektivarbete bakom förvärvet av föremålen.

Missa intede kommande artiklarna **"Ur Beredskapsmuseets gömmor!"** Börjar i nästa nummer av tidningen.

Den 9 april 1940 beslöts att Skånelinjens kustvärn skulle bemannas och inkallelser skickades med post. I Baskemölla kom breven på eftermiddagen till postkontoret. Postförestånderskan förstod hur viktigt dessa inkallelser var och gick själv ut och överlämnade dessa personligen till adressaten. Genom den snabba utdelningen kunde värnbesättningarna till de båda värnen 49 a och 49 b inställa sig redan nästa dags morgon.

Det var i samband med arbetet på min första bok **SKÅNELINJEN** som jag blev bekant med de båda värnen i Baskemölla och mannen som kunde berätta historien om dagarna under våren 1940. Paul Nilsson som bevarat anteckningsböcker från värnchefen August Bengtsson.

Värnet benämndes värn 5 och tillhörde 1.pluton, 5.kompaniet (enligt militära kartan var 7.kompaniet ur II.bataljonen som var förlagda här).

Värnbesättningen bestod av:
August Bengtsson, vicekorpral
Nils Göransson "Gören", värnpliktig
Karl Hultqvist "Kalle", värnpliktig
Folke Johansson, värnpliktig
Assar Hallgren "Slarver", värnpliktig
Nils Larsson, värnpliktig
Anders Lundin, värnpliktig

Värnchefen August Bengtsson som gjorde sin värnplikt vid Flottan.

I värnchefens anteckningsbok kan man följa händelserna runt värnen under dagarna från 10 april till 3 juli. Det händer inte speciellt mycket, ändå blir det en fascinerande

+ **KULSPRUTEVÄRZEN** **49 a - 49 b** **BASKEMÖLLA**

Uppförda av
Ingenjörbataljonen, Ing 2,
under augusti - september
1939

Raserat av
Fortifikationsverket
2019

Raseringen ägde rum i all
tysthet

läsning att följa värnbesättningen och deras upplevelser och sysselsättning.

I februari 1989 avlider Nils Göransson, den siste av de sju värnkamraterna. Han fyllde 36 år under sommaren 1940, något som firades med kaffekalas i värnet.

Men de båda värnen kom att få vara med under många år, både i Kronans tjänst och sedermera som ett pilotprojekt, för bevarande av de båda värnen, som tyvärr misslyckades totalt.

2005 inleddes ett omfattande projekt tillsammans med Regionmuseet i Kristianstad där bland annat Skogsvårdsstyrelsens "Gröna rum" kom till användning för att fälla och röja undan den vildvuxna vegetationen. Även löpgravar och förbindelsegångar återskapades. Värnen försågs med ny fredstäckning och skyddsrummet som det berättas om i dagboken fick en ny dörr.

Arbetet blev bra utfört och de båda värnen med sin omgivning såg nu riktigt "presentabla" ut. Bland annat hade värnet 49 b fått tillbaks sina igenfyllda löpgravar och skottfältet röjt framför värnet. Nu väntade bara en invigning och värnen med sin historia skulle visas upp för allmänheten. Men det som börjat så bra blev istället en historia om olika åsikter om handhavandet och

Mina första bilder av värnen i Baskemölla. Förmodligen tagna 1998 när jag bodde i grannsamhället Vik.

eventuell skötsel. Enkelt uttryckt så rann allt ut i sanden.

Förfallet började nästan omgående, de nygjorda fredstäckningarna inbjöd naturligtvis till skadegörelse och växtligheten tog snabbt tillbaks förlorad mark. Det tog mindre än 14 år så hade allt förfallit igen. Närheten till havet gjorde också värnens betong, tillsammans med gamla frostsador, ytterligare försämrats.

Genom åren har jag gjort många besök vid de båda värnen, dels för att de låg mycket vackert och strandnära, dels för den personliga berättelsen från de kritiska dagarna under våren 1940.

Men jag tycker också att man väldigt hänsynslöst "raderar" bort en del av vår modernare historia, en historia som det fanns en personlig berättelse från och med lokal anknytning. De båda värnen tillhörde också några av de första som byggdes i den blivande Skånelinjen, och inom den enda sträckningen som byggdes av ett militärt förband.

Kvar finns berättelsen i form av några sidor och bilder i boken **SKÅNELINJEN**, som kom ut 2000. Berättelsen återges också i den nyutkomna boken **TAGGTRÅDSKUST** tillsammans med nytagna bilder. Tyvärr blev raseringen inte noterad i tid, och finns därför inte med i den nya boken.